

زودآیند ویرایش نشده

Providing a good governance model for the sustainability of agricultural businesses

(Case study: Bank of Agriculture)

Mohammad Mehdi Salari Nia¹, Mehrdad Niknami^{2*}, Mohammad Sadegh Sabouri³, Hamed Rafiee⁴

Abstract

Introduction

In addition to production factors such as water, land, and labor, agricultural sector businesses need capital as a driving production factor to develop their economic activities. Easy and quick access to financial resources is one of the necessities and prerequisites for the development of business activities in the agricultural sector, because on the one hand, many farmers and activists in the agricultural sector, due to low-income levels and high production costs, are unable to Investments are not widespread, and on the other hand, the private sector is not very interested in investing in the agricultural sector due to high risk and low returns. In this regard, the Agricultural Bank, as the only specialized bank in the agricultural sector, is responsible for providing financial resources for this sector. In fact, the basic mission of the Agricultural Bank is to provide credit facilities for the development of the agricultural sector and other activities related to it, to improve the living standards and income of the villagers, and in short, to finance agriculture and related activities and the businesses of this sector. On the other hand, one of the topics that has been paid attention to by researchers in recent years and has led to the improvement of agricultural production and productivity is the effect of good governance in such a way that in addition to paying attention to physical and educational investments, it should be improved. Infrastructure related to governance in these countries should be considered. The goal of

---

¹ Ph.D. Student, Department of Agricultural Extension and Education, Islamic Azad University, Garmsar Branch, Iran

² Corresponding author and Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Islamic Azad University, Garmsar Branch, Iran. Mehrdad.niknami@iau.ac.ir

³ Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Islamic Azad University, Garmsar Branch, Iran.

⁴ Assistant Professor, Department of Agricultural Economics, Faculty of Agriculture, University of Tehran, Karaj, Iran.

governance in the agricultural sector is to emphasize the increase of agricultural, livestock, and industrial production that will meet public needs and bring the country to the stage of self-sufficiency and free it from dependence. In this regard, the importance of agricultural businesses is highlighted. By moving in the direction of good governance, comprehensive institutions are formed and cause the growth of various economic sectors and finally, development. In this regard, the aim of the current research is to present a good governance model in line with the sustainability of agricultural businesses in the Bank of Agriculture.

Materials and Methods

This research is based on the purpose of applied type, according to the method of data collection, descriptive type (non-experimental), and mixed research strategy, after defining the topic and conducting library studies, in order to identify the dimensions of good governance in the Agricultural Bank. The Delphi method was used, and in order to identify the dimensions of business sustainability, the library method and the theoretical foundations of the research were used. In the qualitative part of the research, firstly, by reviewing the theoretical literature, the dimensions of good governance in the Agricultural Bank were identified, then 15 managers of the bank and Jihad Agricultural, who were selected with a purposeful sampling approach, evaluated the factors using the Delphi technique. Finally, 32 indicators were identified in the form of 6 main components. Also, in order to identify the dimensions of business sustainability, the library method was used based on the background and theoretical foundations of the research, and the dimensions of business sustainability were designed in the form of a questionnaire in 3 components (social, environmental and economic) and 19 indicators. In the quantitative part of the research, to measure the research model, a questionnaire was designed and after verifying the validity and reliability, the questionnaire was given to 330 greenhouse owners of Tehran province, who were selected using a simple random sampling method. Then, in order to establish the relationship and sequence between the dimensions, components and indicators and to provide a structural model, the method of structural equations was used in the third-order confirmatory factor analysis method in SPSS23 and Smart PLS3 software.

Results and discussion

The analysis of the results showed that among the six components affecting the good governance of the Bank of Agriculture, corruption control is the most effective component with an impact factor (factor load) of 0.279. After that, the component related to the quality of laws and regulations (0.274) is in the second place, the factors related to the rule of law (0.271) is in the third place, the component of the right to comment and answer (0.172) is in the fourth place, the effectiveness component Government (0.043) ranked fifth and finally, the political stability factor (0.022) ranked sixth. Based on the obtained results, the social dimension of agricultural business sustainability with an impact factor (factor load) of 0.901, the economic dimension of agricultural business sustainability (0.891), and the environmental dimension of agricultural business sustainability (0.843)) are the most important components of the sustainability of agricultural business. The analysis of the results showed that among the components affecting the sustainability of agricultural business, corruption control (T-value = 17.854, $p < 0.01$) is the most effective component

of the sustainability of the business. It is agriculture. After that, the components of the quality of laws and regulations (T-value = 0.274, T-value = 14.433), rule of law (T-value = 0.271, T-value = 14.075), the right to comment and respond (T-value = 0.172, T-value = 11.301), government effectiveness (T-value = 2.146, T-value = 0.043) and political stability (T-value = 0.022, T-value = 2.080)) were in the next ranks of importance in order of priority.

Conclusion

The results of this research make it clear that executives (agricultural business managers) have an important role in the sustainability of agricultural business, but the design of a good governance model is not only the responsibility of executives; Rather, it is affected by many factors and variables. Also, it can be concluded that many issues and problems related to the sustainability of agricultural business are formed during the formulation of policies and programs and are influenced by other factors. Therefore, in order to successfully implement good governance in the Bank of Agriculture, components and indicators are also considered.

Keywords: Good governance, Agricultural business sustainability, Agricultural Bank, Tehran province.

JEL Classification: M10

ارائه مدل حکمرانی خوب به منظور پایداری کسب و کارهای کشاورزی در استان تهران (مورد مطالعه: بانک کشاورزی)

محمد مهدی سالاری نیا^۱، مهرداد نیک‌نامی*^۲، محمدصادق صبوری^۳، حامد رفیعی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۲۷

چکیده

این مطالعه با هدف طراحی مدل حکمرانی خوب در راستای پایداری کسب و کارهای کشاورزی انجام شده است. مسأله تحقیق آن است که حکمرانی خوب چگونه می‌تواند منجر به پایداری کسب و کار کشاورزی در بانک کشاورزی گردد. لذا تحقیق از نظر هدف، اکتشافی و از نظر روش، تلفیقی از روش‌های کیفی و کمی (آمیخته) است. در بخش کیفی تحقیق، ابتدا با بررسی ادبیات نظری، ابعاد حکمرانی خوب در بانک کشاورزی در سال ۱۴۰۲، شناسایی، سپس ۱۵ نفر از مدیران بانک و جهاد کشاورزی که با رویکرد نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده بودند، با بهره‌گیری از تکنیک دلفی به ارزیابی عوامل پرداختند که در نهایت، ۳۲ شاخص در قالب ۶ مؤلفه اصلی شناسایی شد. همچنین به منظور شناسایی ابعاد پایداری کسب و کار از روش کتابخانه‌ای بر اساس بررسی پیشینه و مبانی نظری تحقیق استفاده شد و ابعاد پایداری کسب و کار در قالب پرسشنامه در ۳ مؤلفه (اجتماعی، زیست محیطی و اقتصادی) و ۱۹ شاخص طراحی شد. در مرحله بعد، به منظور برقراری ارتباط و توالی بین ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها و ارائه مدل ساختاری از روش معادلات ساختاری به روش تحلیل عاملی تأییدی مرتبه سوم در نرم افزار SPSS²³ و Smart PLS³ بهره گرفته شد. در بخش کمی تحقیق، برای سنجش مدل تحقیق، پرسشنامه‌ای طراحی و پس از احراز اعتبار و پایایی، پرسشنامه در اختیار ۳۳۰ نفر از گلخانه داران استان تهران، که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند، قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که از میان مؤلفه‌های مؤثر بر پایداری کسب و کار کشاورزی، کنترل فساد ($\beta=0/279$) اثرگذارترین مؤلفه بر پایداری کسب و کار کشاورزی است. پس از آن، مؤلفه‌های کیفیت قوانین و مقررات ($\beta=0/274$)، حاکمیت قانون ($\beta=0/271$)، حق اظهار نظر و پاسخگویی ($\beta=0/172$)، اثربخشی دولت ($\beta=0/043$) و ثبات سیاسی ($\beta=0/022$) به ترتیب اولویت در رتبه‌های بعدی اهمیت قرار داشتند. نتایج حاصل می‌تواند در تقویت نظام حقوقی و اجرای قوانین و مقررات مرتبط با کشاورزی کمک نماید تا با نظارت بر تولید، بازاریابی و توزیع محصولات، در جلوگیری از فساد و پایداری کسب و کارهای مرتبط با کشاورزی مؤثر باشد.

کلیدواژه‌ها: حکمرانی خوب، پایداری کسب و کار کشاورزی، بانک کشاورزی، استان تهران

JEL Classification: M10

^۱ دانشجوی دکتری، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

^۲ نویسنده مسئول و دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

Mehرداد.niknami@iau.ac.ir

^۳ دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

^۴ استادیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران، کرج، ایران

مقدمه

امروزه، طیف گسترده‌ای از مشکلات اجتماعی و زیست محیطی نظیر نابرابری‌های اجتماعی، توزیع نابرابر ثروت، اقتصاد ناموفق، جنگ و درگیری، نابرابری‌های جنسیتی (Gashi et al., 2022)، فقدان آموزش و توجه نداشتن به کیفیت و اثربخشی در نظام آموزشی (Efthymiou & Zarifis, 2021; Roopa et al., 2021)، فقر بی حد و حصر، تغییر اقلیم (Raiten & Bremer, 2023)، از بین رفتن زیستگاه و از دست دادن گونه‌های گیاهی و جانوری (Hamsal & Ichsan, 2021)، جامعه جهانی را تحت تأثیر قرار داده است که این امر، موجب مطرح شدن اندیشه‌های پایداری کسب و کار شده است (Arend, 2020). پایداری کسب و کار¹ (BS) به عنوان توانایی شرکت‌ها برای پاسخگویی به نیازهای مالی کوتاه‌مدت خود، بدون به خطر انداختن توانایی‌شان در برآوردن نیازهای آینده شرکت تعریف می‌شود (Hamsal & Ichsan, 2021). اهداف و برنامه‌های پایداری کسب و کارها بر روی موضوعاتی متمرکز هستند که نه تنها بر جامعه تأثیر می‌گذارند، بلکه باید توسط مدیران یک شرکت برای بقا و شکوفایی آن مورد توجه قرار گیرند (Guterman, 2023). در واقع توسعه هر کشوری به پایداری کسب و کارهای راه‌اندازی شده در آن کشور بستگی دارد (Jansson et al., 2017) که در این خصوص، سازمان‌های دولتی، غیردولتی و غیرانتفاعی، مؤسسات آموزشی و تحقیقاتی، نهادهای مصرف کننده، جامعه علمی و فناوری و بخش‌های خصوصی (کسب و کار و صنعت) به عنوان ذینفعان مختلف، مسئولیت رسیدگی به این مسائل را در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی بر عهده گرفته‌اند (Behdani et al., 2023).

پایداری کسب و کارها را می‌توان در درجه اول به حکمرانی خوب شرکت‌ها مرتبط دانست، چیزی که برای شرکت‌ها، ضروری به نظر می‌رسد (Guterman, 2023). حکمرانی خوب در کسب و کار به شرکت‌ها، فرصت رشد، نوآوری و حرکت از بخش غیررسمی به بخش رسمی اقتصاد را می‌دهد (Ndukwe & Allison, 2021). در واقع ایده آل حکمرانی خوب در سهولت انجام کسب و کار، تشویق مقرراتی است که کارآمد، شفاف و آسان برای اجرا باشد تا کسب و کارها شکوفا شوند (Safari et al., 2019).

بر اساس تعریف بانک جهانی (۲۰۲۲)، حکمرانی شامل قوانین و نهادهایی است که به وسیله مقامات در یک کشور اجرایی می‌شود و شامل فرایندی است که به وسیله آن دولت‌ها انتخاب، نظارت و جایگزین می‌شوند. بر اساس گزارش این نهاد بین‌المللی، حکمرانی خوب از شاخص‌هایی تشکیل شده است که عبارت است از: انتقاد و پاسخگویی^۲، ثبات سیاسی و فقدان خشونت^۳، کارآمدی دولت^۴، کیفیت و چگونگی تنظیم قوانین^۵، حاکمیت قانون^۶ و کنترل فساد^۷ (World Bank, 2022). ویژگی اصلی حکمرانی خوب، مشارکت غیرمستقیم ضعیف و مستقیم همه ذینفعان در فرآیندهای تصمیم‌گیری است که نقش مهمی در تضمین موفقیت کسب و کارهای ایجاد شده دارد (Abdelaziz, 2021). به باور Aggarwal (2023) حکمرانی مؤثر شامل طیف وسیعی از عناصر مانند شفافیت و مشارکت/تعامل ذینفعان، پاسخگویی، استقلال، و انسجام سیاست (به ویژه در رابطه با اهداف) است. همچنین Parada et al., (2020) عقیده دارند که حکمرانی خوب، فرآیندها و رویه‌های عملی را برای مدیریت منافع و خواسته‌های رقیب سهامداران کلیدی در اختیار کسب و کارها قرار می‌دهد. Behdani et al., (2023) در تحقیقی نشان دادند که مؤلفه‌های حکمرانی خوب شامل نتیجه‌گرایی، شفاف‌سازی و ارتقای ارزش‌ها، بر پایداری کسب و کار تأثیر مثبت و مستقیم دارند. (Nosrati Nigjeh et al., 2023) در تحقیقی دریافتند که، از مهم‌ترین فرصت‌های بانک کشاورزی می‌توان به امکان افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی، نوآوری در حوزه مالی، همکاری بین‌المللی و توسعه کسب و کارهای کشاورزی اشاره کرد. به باور Guterman (2023) در درجه

¹ business sustainability

² Voice and Accountability

³ Political Stability and Absence of Violence

⁴ Government Effectiveness

⁵ Regulatory Quality

⁶ Rule of Law

⁷ Control of Corruption

اول، پایداری کسب و کارها به حکمرانی خوب شرکت‌ها وابسته است. یافته‌های پژوهش [Nguyen \(2023\)](#) نشان داد که عامل‌هایی چون مدیریت، بازاریابی، مشارکت اعضاء و حمایت‌های مالی دولت، مهم‌ترین عامل‌های رونق کسب و کارهای کشاورزی بودند. همچنین [Kiani et al., \(2022\)](#) معتقدند که؛ کیفیت قوانین و اثربخشی دولت مهم‌ترین عوامل حکمرانی خوب در تسهیل فضای کسب و کار ایران به‌شمار می‌روند و حاکمیت قانون، کنترل فساد و ثبات سیاسی و عدم خشونت به عنوان کم‌اهمیت‌ترین عوامل هستند. یافته‌های تحقیق [Paygan et al., \(2022\)](#) نشان داد که شاخص‌های اظهار نظر و قوانین، کیفیت قوانین، کنترل فساد، حاکمیت قوانین، شفافیت، چشم‌انداز و برنامه‌ریزی، اثربخشی و کارایی، اخلاق مداری، مسئولیت‌پذیری؛ اعتماد محوری، عدالت، فقرزدایی، رشد اقتصادی و ثبات سیاسی مهم‌ترین مؤلفه‌های حکمرانی خوب با رویکرد توسعه پایدار می‌باشند. به عقیده [Li et al., \(2021\)](#) نقش بانک‌های کشاورزی، کاهش هزینه‌های امنیت غذایی است که منجر به پایدارسازی کسب و کار می‌گردد. [Haji Mirza & Shakri \(2019\)](#) بر این باورند که رشد بخش کشاورزی عموماً در بلندمدت و با شدت متفاوت، از شاخص‌های حکمرانی خوب اثر می‌پذیرد. در ایران نیز کارآمدی دولت و کیفیت و چگونگی تنظیم قوانین تاثیرگذارترین شاخص‌های حکمرانی هستند و ثبات سیاسی و فقدان خشونت، کنترل فساد، حاکمیت قانون و انتقاد و پاسخگویی در رتبه‌های بعدی قرار دارند. [Raunghi et al., \(2019\)](#) دریافتند که متغیرهای پایداری کشاورزی و مشارکت گروهی، بیشترین وزن را در حوزه‌های سیاسی، اجتماعی و زیست محیطی و عوامل افزایش کارایی و بهبود تولید و بازاریابی بیشترین وزن را در حوزه اقتصادی در بین عوامل حکمرانی در بخش کشاورزی ایران دارند. [Dhaoui \(2019\)](#) در پژوهش خود نتیجه می‌گیرد که حکمرانی خوب در روند پایدارسازی کسب و کار نقش بسیار مهمی دارد و بعد نهادی برای حکمرانی خوب بسیار مهم می‌باشد. [Ariabod et al., \(2019\)](#) یکی از عوامل مؤثر در بهبود تولیدات کشاورزی را، مداخله دولت و نقش مهم آن در بهبود شاخص‌های حکمرانی خوب می‌داند. [Bennett & Satterfield \(2018\)](#) بر این باورند که حکمرانی یکی از مهم‌ترین عوامل برای تضمین مدیریت مؤثر محیط زیست و اقدامات حفاظتی است. [Rezaee \(2016\)](#) در پژوهشی عنوان نمود که پایداری کسب و کار می‌تواند ادغام عملکرد پایداری اقتصادی مالی و ابعاد عملکرد پایدار محیطی، اجتماعی، اخلاقی و مدیریتی را در فرهنگ سازمانی، مدیریت زنجیره تأمین و مدل‌های کسب و کار در ایجاد ارزش مشترک برای مشتریان به وجود آورد.

به رغم اهمیت موضوع پایداری کسب و کارها، بررسی‌ها حاکی از آن است که در عمل بسیاری از کسب و کارهای ایجاد شده در بخش‌های مختلف به طور عام و در بخش کشاورزی به طور خاص، به دلیل مواجهه با دشواری‌ها و موانع پرشمار اعم از سیاسی-زیرساختی، قانونی، مالی-هزینه‌ای، مهارتی-آموزشی، فنی-جغرافیایی و ارتباطی-اطلاع رسانی، از سطح پایداری مناسبی در ابعاد اقتصادی-اجتماعی و زیست محیطی برخوردار نبوده و پایداری آنها با تردیدهای فراوانی همراه است. ([Malorgio & Marangon, 2021](#)) به نحوی که بسیاری از این کسب و کارها نه تنها در ابعاد اجتماعی و زیست محیطی از عملکرد مناسبی برخوردار نیستند، بلکه در ابعاد اقتصادی و درآمدزایی نیز چندان موفق عمل نکرده و در نتیجه در مدت زمان کوتاهی پس از راه‌اندازی، دچار شکست شده و فعالیت شان متوقف می‌شود ([Ulvenblad et al., 2020](#)). در این راستا، بانک کشاورزی یکی از تأثیرگذارترین و مسلط‌ترین نیروهایی است که می‌تواند در دستیابی به کسب و کار کشاورزی پایدار نقش ویژه‌ای داشته باشد، در نتیجه با حکمرانی خوب، امکان برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در راستای بهبود و ارتقاء وضعیت توسعه در جامعه را میسر خواهد کرد ([Esmaily et al., 2016](#)). در چنین شرایطی افزایش تعاملات بین بانک کشاورزی و زیر مجموعه‌های آن از جمله صندوق بیمه محصولات کشاورزی و کشاورزان، موجب افزایش بهره‌وری، ریسک‌پذیری و قدرت رقابت‌پذیری بخش کشاورزی خواهد شد ([Zahiri et al., 2021](#); [Niknami et al., 2009](#)).

در طی سال‌های اخیر، احداث گلخانه برای تولیدات تجاری با هدف تولید انبوه و اقتصادی انواع گیاهان زینتی، دارویی، سبزی‌ها، میوه‌ها و ... توسعه یافته و رو به گسترش است ([Badji et al., 2022](#)). گسترش گلخانه‌ها نه تنها یکی از عامل‌های بهبود در تولید، بلکه یکی از گزینه‌های مناسب برای رقابتی کردن بخش کشاورزی و نقش‌آفرینی در بازارهای جهانی است. ([Maraveas et al.,](#)

2023). تولید محصولات کشاورزی به روش کشت گلخانه‌ای علاوه بر نقش بسیار مهمی که در مدیریت منابع آب، خاک و انرژی دارد، راهکار مؤثری برای کنترل شرایط اقلیمی و بهبود کمی و کیفی محصولات کشاورزی در راستای کاهش ضایعات، افزایش بازار پسندی، تولید محصولات صادرات محور و شکوفایی اقتصادی کشور است (Karimi & Niknami, 2020; Tavasoti et al., 2021) و بانک کشاورزی با اولویت دهی به پرداخت تسهیلات گلخانه‌ای، نقش مهمی در حمایت از فعالان این زیربخش ایفا می‌کند (Nosrati Nigjeh et al., 2023).

به منظور مدیریت منابع آب و خاک، افزایش راندمان آبیاری، توسعه کشاورزی در اقلیم‌های نامساعد و افزایش کمی و کیفی محصولات، با هدف تأمین امنیت غذایی کشور ایران، ۴۱ هزار و ۶۷۱ میلیارد ریال تسهیلات در ۱۸ ماه اخیر برای ایجاد و توسعه کشت‌های گلخانه‌ای به منظور دستیابی به کسب و کار پایدار، توسط شعب بانک کشاورزی پرداخت شده است. بر اساس این گزارش، پرداخت تسهیلات گلخانه‌ای جزو اولویت‌های اعتباری بانک کشاورزی است و در شش ماهه اول سال ۱۴۰۲ نیز با پرداخت ۱۰ هزار و ۳۶۰ میلیارد ریال تسهیلات و احداث ۲۶۰ هکتار گلخانه، موفق به جذب ۴۲ درصد اعتبار ابلاغی سال ۱۴۰۲ شده است (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۴۰۲). همچنین طبق آمارنامه وزارت جهاد کشاورزی در سال ۱۴۰۲، کل سطح زیر کشت محصولات گلخانه‌ای در ایران، ۲۰۰۰۰ هکتار بوده است و استان تهران با دارا بودن ۴۳۳۰ (درصد) هکتار گلخانه، رتبه اول را به خود اختصاص داده است (Ministry of Agriculture, 2023).

از آنجا که مطالعات متعددی در زمینه حکمرانی خوب و پایداری کسب و کارهای کشاورزی به صورت مجزا صورت گرفته، لیکن تحقیق مشخصی در زمینه بررسی اثرات حکمرانی خوب در یک نهاد تأمین مالی نظیر بانک کشاورزی بر پایداری کسب و کار کشاورزی در داخل کشور ایران صورت نگرفته است. در این راستا، مسأله تحقیق آن است که حکمرانی خوب چگونه می‌تواند منجر به پایداری کسب و کار کشاورزی در بانک کشاورزی گردد. لذا تحقیق حاضر با دیدگاهی خلاقانه به ارائه یک مدل مفهومی جدید و گسترش تئوری مرتبط خواهد پرداخت. آگاهی از اهمیت و جایگاه حکمرانی خوب بانک کشاورزی برای تولیدات گلخانه‌ای و پایداری کسب و کار، می‌تواند در این راستا راهگشا باشد. هدف کلی از انجام این تحقیق، ارائه مدل حکمرانی خوب در راستای پایداری کسب و کارهای کشاورزی در بانک کشاورزی است. در راستای حصول به این هدف، اهداف اختصاصی پژوهش به شرح زیر تدوین شده‌اند:

- شناسایی ملاک‌ها و نشانگرهای وضعیت پایداری کسب و کار کشاورزی
- شناسایی ملاک‌ها و نشانگرهای الگوی حکمرانی خوب در بانک کشاورزی
- بررسی نقش شاخص‌های حکمرانی خوب بر پایداری کسب و کارهای کشاورزی

روش تحقیق

این پژوهش بر اساس هدف از نوع کاربردی، برحسب نحوه گردآوری داده‌ها، از نوع توصیفی (غیرآزمایشی) و استراتژی تحقیق از نوع آمیخته است که پس از تعریف موضوع و انجام مطالعات کتابخانه‌ای، به منظور شناسایی ابعاد حکمرانی خوب در بانک کشاورزی از روش دلفی^۱ و به منظور شناسایی ابعاد پایداری کسب و کار از روش کتابخانه‌ای و مبانی نظری تحقیق استفاده شد. در این خصوص، ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های مربوط به حکمرانی خوب در بانک کشاورزی از طریق روش دلفی، توسط پرسشنامه تحقیق (شامل پاسخ‌های طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت و یک پرسش باز جهت اضافه شدن مؤلفه‌های جدید احتمالی) به نظر خبرگان حرفه‌ای آشنا با موضوع (مدیران بانک و جهاد کشاورزی) رسیده و پس از اخذ نظرات اصلاحی کیفی و کمی، براساس روش‌های آماری مربوط، تحلیل و نهایتاً طی سه دور رفت و برگشت، تناسب مدل، مؤلفه‌ها و ترکیب عوامل به اجماع نخبگان رسید تا توافق نهایی حاصل گردید. در این پژوهش از پایگاه‌های داده (Science Direct و Information Systems, ISC, SID) بین سال‌های ۲۰۱۸-۲۰۲۴ استفاده شد و نتیجه این بخش از پژوهش، پرسشنامه‌ای بود که بر اساس تحقیق صورت گرفته توسط (Nosrati Nigjeh et al., (2023) و Kiani et al., (2022) و World Bank, (2022) تنظیم شد و به عنوان ابزار گردآوری داده‌ها مورد استفاده

¹ Delphi Questionnaire

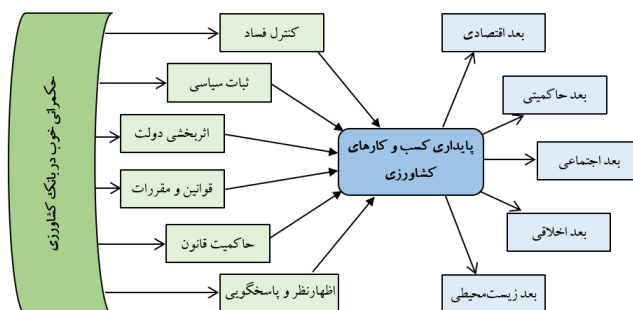
قرار گرفت. در واقع در انتهای فاز اول مطالعه، پرسشنامه‌ای ساختارمند بر مبنای نتایج روش دلفی و تلفیق آن با بخش‌هایی از متغیرهای موجود در بررسی پیشینه نظری موضوع، تدوین گردید که در فاز بعدی و به منظور تدوین الگوی مطلوب نهایی بکار گرفته شد. در ادامه تحلیل عاملی تأییدی^۱ هریک از متغیرهای پژوهش توسط نرم افزار Smart PLS3 به صورت جداگانه‌ای برای هر متغیر انجام شد تا تعیین کنند که داده‌ها با یک ساختار عاملی معین هماهنگ هستند یا خیر.

در مرحله دلفی، نمونه تحقیق شامل ۱۵ نفر از مدیران بانک و جهاد کشاورزی بودند که با توجه به سطح تحصیلات، آشنایی با روش تحقیق، سوابق پژوهشی و برخورداری از تجربه در موضع کسب و کارهای کشاورزی با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و غیراحتمالی انتخاب شدند (جدول ۱).

جدول ۱. کانون خبرگان برای تعیین مؤلفه‌ها و ابعاد پژوهش

تعداد	تخصص	تحصیلات	سمت	خبرگان
۳	مدیریت مالی	دکتری	معاون اعتباری و وصول مطالبات	مدیران بانک کشاورزی
۳	مدیریت ملی	دکتری	معاون بیمه محصولات کشاورزی	
۲	حسابداری	کارشناسی ارشد	مسئول وصول مطالبات	
۱	مدیریت مالی	کارشناسی ارشد	مسئول تجهیز منابع	مدیران جهاد کشاورزی
۳	مدیریت کسب و کار	دکتری	مدیر جهاد کشاورزی	
۳	توسعه روستایی	کارشناسی ارشد	معاون جهاد کشاورزی	

طبق روال معمول، اطلاعات از اعضای کارگروه^۲ در سال ۱۴۰۲، جمع‌آوری شد و سپس مفاهیم استخراج شده توسط محقق دسته‌بندی شد و برای هر دسته، محقق مفاهیم جایگزینی قرار داد که به این طریق مؤلفه‌های پژوهش به دست آمد. بر اساس مؤلفه‌های تدوین شده، ابعاد پژوهش شناسایی شدند. شکل ۱، چارچوب نظری پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل ۱. پارامترهای اصلی حکمرانی خوب بانک کشاورزی که از طریق روش دلفی و پرسشنامه (کمی) انجام شد.

در مرحله سنجش برازش مدل، از دارندگان واحدهای کسب و کار کشاورزی (گلخانه‌داران متوسط و بزرگ) استان تهران (به دلیل وجود ۲۸ درصد گلخانه‌های ایران در استان تهران)، که مشتمل بر ۲۰۷۷ گلخانه‌دار شاغل در استان تهران بودند، ۳۳۰ نفر با هدف کنترل متغیرهای فرهنگی-اجتماعی و افزایش دقت حجم نمونه بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی ساده (جامعه مورد نظر پیرامون مقوله مورد بررسی همگن بود به عبارتی کلیه افراد جامعه مورد مطالعه با هم مشابهت داشتند و متجانس یا در واقع یکدست بودند) و با استفاده از جدول مورگان و کرجسی به عنوان نمونه انتخاب شدند و با پرسشنامه، مورد پیمایش قرار گرفتند.

همانگونه که قبلاً نیز اشاره شد، گام‌های تحقیق در دو فاز کیفی و کمی قرار دارند. در بخش اکتشاف شاخص‌ها، محقق، از فن دلفی که روش کیفی است، بهره گرفت و در بخش سنجش برازش مدل که با کمک معادلات ساختاری صورت گرفت، از روش کمی استفاده نمود.

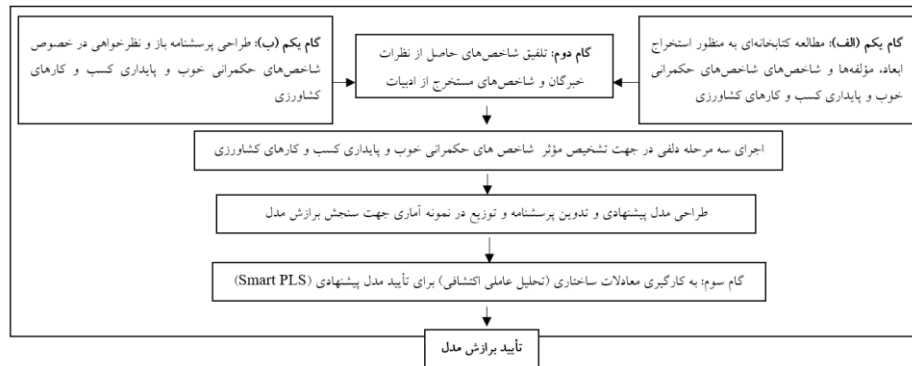
¹ Confirmative Factor Analysis

² Panel

روش دلفی یکی از روش‌های تحقیق کیفی است که از آن به منظور دستیابی به اجماع در تصمیم‌گیری‌های گروهی استفاده می‌شود. در عمل، روش دلفی یک سری از پرسشنامه‌ها یا دوره‌های^۱ متوالی به همراه بازخورد کنترل شده‌ای است که تلاش دارد به اتفاق نظر میان یک گروه از افراد متخصص^۲ دربارهٔ یک موضوع خاص دست یابد. معمولاً روش دلفی شامل مراحل اساسی زیر می‌باشد (Alarabiat & Ramos, 2019).

در مرحلهٔ اول، مسئلهٔ پژوهش تعریف و بر این اساس ویژگی‌های لازم برای شرکت‌کنندگان در کارگروه دلفی تعیین می‌شود. سپس نامزدهای مشارکت در این کارگروه، شناسایی و از آنان دعوت به عمل می‌آید. این مرحله با تعیین اعضای کار رو به اتمام می‌رسد. مرحلهٔ دوم روش دلفی به تولید ایده در زمینهٔ مسئلهٔ پژوهش اختصاص دارد. در این مرحله، اعضای کارگروه ایده‌های خود را دربارهٔ عوامل مرتبط با مسئلهٔ پژوهش ارائه می‌کنند. پژوهشگر با تحلیل و پالایش این ایده‌ها، حذف موارد تکراری و کاربرد واژگان یکسان، لیست نهایی عوامل مرتبط با مسئلهٔ پژوهش را استخراج می‌کند. در این مرحله ممکن است نظر اعضا دربارهٔ عواملی خواسته شود که از پیش تعیین شده‌اند. در مرحلهٔ سوم، اعضای کارگروه میزان اهمیت عوامل را تعیین یا تعدادی از مهم‌ترین آنها را انتخاب می‌کنند. بر این اساس، تعداد عوامل به میزانی کاهش می‌یابند که کار با آنها قابل انجام باشد. در حقیقت این مرحله برای کاهش تعداد عوامل به تعداد قابل قبول برای ادامهٔ کار انجام می‌شود. مرحلهٔ چهارم به بازنگری در میزان اهمیت عوامل بر اساس نتایج مرحلهٔ پیش یا تعیین ترتیب اهمیت عوامل اختصاص دارد. در این مرحله، هر یک از اعضا در جریان نظر گروه قرار می‌گیرد و مجدداً در میزان یا ترتیب اهمیت عوامل تجدید نظر می‌کنند. تجدیدنظر اعضا تا جایی ادامه می‌یابد که میان آنان اتفاق نظر حاصل شود یا تعداد شرکت‌کنندگان به کمتر از حد لازم برسد. بر این اساس طرح تحقیق به شکل ذیل قابل ترسیم است:

شکل ۲. فرایند طراحی الگوی تحقیق (نگارندگان)

گام اول: این گام از طریق مراجعه به بانک‌های اطلاعاتی و استفاده از منابع معتبر علمی انجام گرفت (Humphrey-Murto et al., 2020). در همین حین با کمک پرسش باز از خبرگان فن، مؤلفه‌ها و شاخص‌های اصلی حکمرانی خوب و پایداری کسب و کارهای کشاورزی شناسایی و با مؤلفه‌ها و شاخص‌های حاصل از ادبیات تحقیق تلفیق و تجمیع گشت. گام دوم: از آنجا که در پیشینه تحقیق نیز شاخص‌های گوناگونی شناخته شده بود، نتایج به دست آمده از پرسش‌های باز با نتایج حاصل از بررسی پیشینه تحقیق تلفیق گردیده و به شکل پرسشنامه‌ای بسته، به عنوان مرحله دوم دلفی در اختیار خبرگان قرار گفت (Humphrey-Murto et al., 2020).

یکی از مباحث همیشگی همراه با تکنیک دلفی، رسیدن به توافق و پایان دوره‌های آن است که در پژوهش حاضر، برای تعیین میزان اتفاق نظر میان اعضای پانل از ضریب هماهنگی کندال^۳ استفاده شده است. ضریب هماهنگی کندال نشان می‌دهد افرادی که چند مقوله را بر اساس اهمیت آنها مرتب کرده‌اند، معیارهای مشابهی را برای قضاوت دربارهٔ اهمیت هر یک از مقوله‌ها به کار برده و

¹ Rounds

² Expert Panel

³ Kendall's Coefficient of Concordance (W)

از این لحاظ با یکدیگر اتفاق نظر دارند. برای تصمیم‌گیری دربارهٔ توقف یا ادامهٔ دوره‌های دلفی نیز، معیار تصمیم‌گیری، اتفاق نظر قوی میان اعضای پانل است که بر اساس ضریب کندال تعیین می‌شود (Humphrey-Murto et al., 2020). جدول ۲، چگونگی تفسیر مقادیر گوناگون این ضریب و جدول ۳، نتایج محاسبات ضریب کندال سه دورهٔ اول و دوم و سوم دلفی را نشان می‌دهد.

جدول ۲. تفسیر مقادیر گوناگون ضریب کندال

مقدار ضریب کندال	۰/۱	۰/۳	۰/۵	۰/۷	۰/۹
تفسیر میزان اتفاق نظر	بسیار ضعیف	ضعیف	متوسط	قوی	بسیار قوی
اطمینان نسبت به ترتیب عوامل	وجود ندارد	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد

منبع: (Worrell et al., 2013)

جدول ۳. نتایج محاسبات ضریب توافق کندال برای دلفی

دور دلفی	تعداد خبرگان	ضریب کندال	مقدار معناداری
اول	۱۵	۰/۳۷	۰/۰۰۰
دوم	۱۵	۰/۵۱	۰/۰۰۰
سوم	۱۴	۰/۷۴	۰/۰۰۰

منبع: (نتایج حاصل از تحقیق)

پس از اجرای دور اول دلفی، ضریب هماهنگی کندال به منظور بررسی میزان هماهنگی پانل دلفی دربارهٔ عوامل و شاخص‌های پژوهش محاسبه شد و ضریب ۰/۳۷ به دست آمد که نشان می‌دهد وحدت نظر میان دیدگاه مدیران بانک و جهاد کشاورزی در حد ضعیفی است. همچنین مقدار سطح معناداری نیز ۰/۰۰۰ به دست آمد که نشان می‌دهد با اطمینان ۹۹٪ می‌توان به نتایج بدست آمده اتکا کرد. در نتیجه با صرف نظر از شاخص‌هایی که امتیاز زیر شدت آستانه کسب کرده‌اند، سایر شاخص‌ها برای مطالعه در مرحله اول مورد استفاده قرار گرفته‌اند. ضریب کندال در مرحله دوم «تکنیک دلفی» ۰/۵۱ به دست آمد که نشان می‌دهد وحدت نظر میان دیدگاه کارشناسان در حد متوسطی است، در مرحله سوم ضریب کندال «تکنیک دلفی» ۰/۷۴ به دست آمد که نشان دهنده وحدت نظر بالایی میان دیدگاه کارشناسان است، همچنین میانگین امتیازات تمامی گویه‌ها از ۴ بیشتر است که حاکی از اتفاق نظر قوی اعضاست. با توجه به اینکه تعداد اعضای پانل در این پژوهش بیش از ۱۰ نفر بودند؛ این میزان از ضریب کندال کاملاً معنادار محسوب می‌شود.

در بخش کمی، با تمرکز بر روی گلخانه‌داران متوسط و بزرگ استان تهران، مطالعه به صورت میدانی انجام پذیرفت. روش نمونه‌گیری کمی در این تحقیق تصادفی ساده انتخاب گردید که پرسشنامه در اختیار ۳۳۰ نفر از گلخانه‌داران استان تهران، قرار گرفت. به منظور پاسخگویی به مسئله تحقیق و اهداف مورد نظر در پژوهش کمی، پرسشنامه کمی به عنوان ابزار اصلی تحقیق طراحی شد. پرسشنامه کمی در غالب طیف لیکرت ۵ امتیازی (۰ تا ۵) مورد بررسی قرار گرفت. متغیر مستقل این پژوهش حکمرانی خوب بود که از ۶ مؤلفه کنترل فساد، ثبات سیاسی، اثربخشی دولت، کیفیت قوانین و مقررات، حاکمیت قوانین، حق اظهار نظر و پاسخگویی تشکیل شده بود و متغیر وابسته، پایداری کسب و کار کشاورزی بود که شامل مؤلفه‌های بعد اقتصادی پایداری کسب و کار، بعد اجتماعی پایداری کسب و کار و بعد زیست محیطی پایداری کسب و کار بود.

برای تأیید روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری، از سه نوع روایی و یک نوع پایایی ارزیابی تحت عنوان روایی محتوی^۱، روایی همگرا^۲ و روایی واگرا^۳ و پایایی استفاده شد. روایی محتوی به وسیله اطمینان از سازگاری بین شاخص‌های اندازه‌گیری و ادبیات موجود، ایجاد شده (Hair et al., 2017) و این روایی توسط نظرسنجی از اساتید حاصل گشت. روایی همگرا به این اصل بر می‌گردد که شاخص‌های هر سازه با یکدیگر همبستگی میانه‌ای داشته باشند (Hair et al., 2017). بر اساس نظر Fornell & Larcker

¹ Content Validity

² Convergent Validity

³ Discriminant validity

(1981) معیار روایی همگرا بودن این است که میانگین واریانس‌های استخراجی^۱ بیشتر از ۰/۵ باشد (جدول ۴). روایی واگر نیز از طریق مقایسه جذر AVE با همبستگی بین متغیرهای مکنون (جدول ۵) سنجیده شده و برای هر کدام از سازه‌های انعکاسی، جذر AVE باید بیشتر از همبستگی آن سازه با سایر سازه‌ها در مدل باشد (Hair et al., 2017). همچنین در این پژوهش، جهت تعیین پایایی پرسشنامه از دو معیار (ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی مرکب^۲) بر طبق نظر فورنل و لارکر (۱۹۸۱) استفاده شد (جدول ۴). ضرایب آلفای کرونباخ تمامی متغیرها در این پژوهش از حداقل مقدار قابل قبول (۰/۷) بیشتر بود. پایایی مرکب بر خلاف آلفای کرونباخ که به طور ضمنی فرض می‌کند هر شاخص وزن یکسانی دارد، متکی بر بارهای عاملی^۳ حقیقی هر سازه است، بنابراین معیار بهتری را برای پایایی ارائه می‌دهد. حداقل مقدار قابل قبول پایایی مرکب (۰/۷) است که باید مقداری بیش از ۰/۷ را به دست آورد تا بیانگر ثبات درونی سازه باشد (Hair et al., 2017). در جدول ۴ و ۵ نتایج پایایی و روایی ابزار سنجش به طور کامل آورده شده است.

جدول ۴. روایی همگرا و پایایی ابزار اندازه‌گیری

متغیرهای پژوهش	ضریب میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	ضریب پایایی مرکب (CR)	ضریب پایایی آلفای کرونباخ
حکمرانی و ثبات	کنترل فساد	۰/۷۹	۰/۹۴
	ثبات سیاسی	۰/۷۸	۰/۹۴
	اثر بخشی دولت	۰/۷۷	۰/۹۵
	کیفیت قوانین و مقررات	۰/۷۸	۰/۹۳
	حاکمیت قوانین	۰/۷۹	۰/۹۵
	حق اظهار نظر و پاسخگویی	۰/۷۸	۰/۹۵
کسب و کار	بعد اقتصادی پایداری کسب و کار	۰/۷۷	۰/۹۵
	بعد اجتماعی پایداری کسب و کار	۰/۷۴	۰/۹۴
	بعد زیست محیطی پایداری کسب و کار	۰/۸۳	۰/۹۴

جدول ۵. ماتریس همبستگی و بررسی روایی واگر

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
۱. کنترل فساد	۰/۸۸۲*								
۲. ثبات سیاسی	۰/۷۶۱	۰/۸۸۳*							
۳. اثر بخشی دولت	۰/۷۷۲	۰/۸۵۳	۰/۸۷۸*						
۴. کیفیت قوانین و مقررات	۰/۸۰۲	۰/۸۰۰	۰/۷۷۴	۰/۸۸۳*					
۵. حاکمیت قوانین	۰/۷۷۷	۰/۷۶۵	۰/۷۸۰	۰/۷۶۲	۰/۸۸۸*				
۶. حق اظهار نظر و پاسخگویی	۰/۷۶۴	۰/۸۸۹	۰/۸۷۸	۰/۸۰۷	۰/۸۳۱	۰/۸۸۳*			
۷. بعد اقتصادی	۰/۷۱۱	۰/۸۲۷	۰/۸۱۰	۰/۷۰۹	۰/۶۹۳	۰/۸۲۲	۰/۸۷۷*		
۸. بعد اجتماعی	۰/۸۲۸	۰/۸۳۲	۰/۸۰۹	۰/۸۳۳	۰/۸۲۱	۰/۸۸۱	۰/۷۹۱	۰/۸۶۰*	
۹. بعد زیست محیطی	۰/۸۴۸	۰/۸۳۹	۰/۸۰۴	۰/۸۵۰	۰/۸۱۹	۰/۸۶۹	۰/۷۵۹	۰/۸۵۰	۰/۹۱۱*

*= $\sqrt{AVE}$

¹ Average Variance Extracted (AVE)

² Coefficient of Composite Reliability

³ Loadings Factors

بر اساس مطالب عنوان شده و نتایج حاصله از خروجی‌های نرم افزار Smart pls3، جداول ۴ و ۵ نشان دهنده آن است که ابزار اندازه‌گیری از روایی و پایایی (ضریب میانگین واریانس استخراج شده، ضریب پایایی مرکب، و ضریب آلفای کرونباخ) مناسب برخوردار هستند. تجزیه و تحلیل اطلاعات این پژوهش، در دو سطح توصیفی و استنباطی در دو نرم افزار SPSS23 و Smart PLS-3 انجام شده است.

نتایج و بحث

در بخش حکمرانی خوب کشاورزی، پرسشنامه تحقیق در ۹ مؤلفه و ۳۸ شاخص طراحی شد. در مجموع، میان پرسشنامه‌های عودت شده، ۱۴ پرسشنامه به لحاظ استخراج و تجزیه و تحلیل، مناسب تشخیص داده شد. پس از بررسی و جمع‌بندی نتایج، ۳ شاخص به دلیل کسب میانگین کمتر از ۵ در مقیاس پنج گزینه‌ای لیکرت از دور نخست خارج شد (Humphrey-Murto et al., 2020) و ۳۲ شاخص باقی مانده و به دور دوم و سوم راه یافت (جدول ۶).

جدول ۶. نتایج نهایی دلفی

بعد	مؤلفه	شاخص	دور اول دلفی		دور دوم دلفی		دور سوم دلفی	
			میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
کنترل فساد		مانع‌شناسی درخصوص کنترل فساد بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۵/۶۷	۰/۸۱۶	۶	۰/۵۳۵	۶/۲۷	۰/۴۵۸
		افشاگری و حمایت از گزارش‌دهندگان درخصوص کنترل فساد بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۶	۰/۶۵۵	۵/۸۰	۰/۴۱۴	۵/۸۰	۰/۴۱۴
		حسابرسی‌داری‌ها درخصوص کنترل فساد بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۶	۰/۵۳۵	۵/۸۰	۰/۴۱۴	۵/۸۷	۰/۳۵۲
		رعایت قوانین کاری و پیشگیری از رشوه دهی درخصوص کنترل فساد بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۲/۹۳	۰/۴۵۸	-	-	-	-
		مسئولیت‌پذیری و حسابرسی درخصوص کنترل فساد بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۳	۰/۷۵۶	-	-	-	-
		شفافیت و اعلام اطلاعات درخصوص کنترل فساد بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۶	۰/۳۷۸	۵/۹۳	۰/۲۵۸	۵/۹۳	۰/۲۵۸
حکمرانی خوب		استحکام نظام قانونی درخصوص ثبات سیاسی بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۵/۸۷	۰/۶۴۰	۶/۱۳	۰/۶۴	۶/۲۷	۰/۴۵۸
		پایبندی به قوانین و قوانین معاملات بین‌المللی درخصوص ثبات سیاسی بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۶/۱۳	۰/۵۱۶	۵/۸۰	۰/۴۱۴	۵/۸۰	۰/۴۱۴
		استقرار آرامش اجتماعی درخصوص ثبات سیاسی بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۶/۰۷	۰/۵۹۴	۵/۸۰	۰/۴۱۴	۵/۸۰	۰/۴۱۴
		پایبندی به اصول دموکراسی درخصوص ثبات سیاسی بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۶/۰۷	۰/۴۵۸	۵/۶۷	۰/۴۸۸	۵/۸۰	۰/۴۱۴
		سیاست‌های مداخله‌گرانه درخصوص ثبات سیاسی بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۶/۲۰	۰/۶۷۶	۵/۷۳	۰/۴۵۸	۵/۸۷	۰/۳۵۲
		تضمین امنیت درخصوص ثبات سیاسی بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۲/۸۰	۰/۲۶۵	-	-	-	-

بعد	مؤلفه	شاخص	دور اول دلفی		دور دوم دلفی		دور سوم دلفی	
			میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
اثربخشی دولت		سیاست های حمایتی درخصوص اثربخشی دولت بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۵/۸۷	۰/۶۴۰	۵/۸۰	۰/۴۱۴	۵/۸۰	۰/۴۱۴
			۶/۰۷	۰/۷۰۴	۶/۲۷	۰/۴۵۸	۶/۲۷	۰/۴۵۸
			۵/۸۰	۰/۶۷۶	۵/۸۷	۰/۳۵۲	۵/۸۷	۰/۳۵۲
			۶/۴۰	۰/۶۳۲	۶/۴۷	۰/۵۱۶	۶/۴۷	۰/۵۱۶
			۵/۶۷	۰/۷۲۴	۶	۰/۵۳۵	۶/۱۳	۰/۳۵۲
کیفیت قوانین و مقررات		وضوح و قطعیت قوانین درخصوص کیفیت قوانین و مقررات بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۵/۸۰	۰/۷۷۵	۶	۰/۵۳۵	۶	۰/۵۳۵
			۵/۹۳	۰/۷۹۹	۶/۴۰	۰/۵۰۷	۶/۴۰	۰/۵۰۷
			۵/۹۳	۰/۷۰۴	۶/۲۰	۰/۴۱۴	۶/۲۰	۰/۴۱۴
			۵/۸۰	۰/۶۷۶	۶/۰۷	۰/۴۵۸	۶/۰۷	۰/۴۵۸
			۵/۶۷	۰/۸۱۶	۶/۱۳	۰/۵۱۶	۶/۱۳	۰/۵۱۶
حاکمیت قانون		قابلیت اجرا درخصوص حاکمیت قانون بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۶/۲۰	۰/۷۷۵	۶/۴۱	۰/۵۰۷	۶/۴۰	۰/۵۰۷
			۶/۲۷	۰/۷۰۴	۶/۴۰	۰/۵۰۷	۶/۴۰	۰/۵۰۷
			۶/۴۰	۰/۶۳۲	۵/۷۳	۰/۴۵۸	۵/۷۳	۰/۴۵۸
			۵/۸۷	۰/۵۱۶	۵/۹۳	۰/۲۵۸	۵/۹۳	۰/۲۵۸
			۵/۴۷	۰/۵۱۶	۵/۸۰	۰/۴۱۴	۵/۹۳	۰/۲۵۸
حق اظهار نظر و پاسخگویی		مشارکت و همکاری جامع درخصوص حق اظهار نظر و پاسخگویی بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۶/۰۷	۰/۵۹۴	۶/۲۰	۰/۴۱۴	۶/۲۰	۰/۴۱۴
			۶	۰/۶۵۵	۶/۱۳	۰/۵۱۶	۶/۲۰	۰/۴۱۴
			۵/۸۷	۰/۹۱۵	۶/۳۳	۰/۴۸۸	۶/۳۳	۰/۴۸۸
			۶/۲۷	۰/۷۰۴	۶/۴۷	۰/۵۱۶	۶/۵۳	۰/۵۱۶
			۵/۴۰	۰/۷۳۷	۵/۸۰	۰/۴۱۴	۵/۸۷	۰/۳۵۲

بعد	مؤلفه	شاخص	دور اول دلفی	دور دوم دلفی	دور سوم دلفی
			انحراف معیار میانگین	انحراف معیار میانگین	انحراف معیار میانگین
		رعایت حقوق کارگران در خصوص حق اظهار نظر و پاسخگویی بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسب و کار کشاورزی	۵/۸۰	۰/۶۷۶	۵/۸۰

در بخش پایداری کسب و کارهای کشاورزی، پرسشنامه تحقیق در ۳ مؤلفه (اجتماعی، زیست محیطی و اقتصادی) و ۱۹ شاخص بر اساس بررسی پیشینه و مبانی نظری تحقیق طراحی شد (جدول ۷).

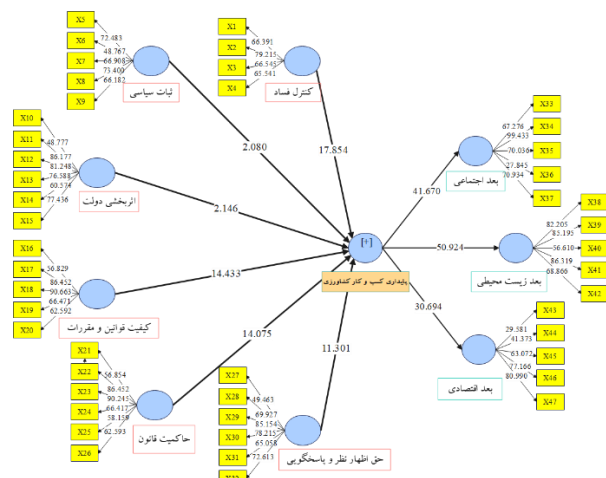
جدول ۷. مؤلفه و شاخص‌های پایداری کسب و کار کشاورزی

مؤلفه	شاخص	میانگین	انحراف معیار
بعد اجتماعی پایداری کسب و کار	تأمین امنیت غذایی	۳/۷۸	۰/۹۴۱
	ایجاد زنجیره تأمین پایدار	۳/۸۸	۱/۰۷۱
	مسئولیت اجتماعی	۳/۶۴	۱/۰۳۵
	تأمین عدالت و برابری	۳/۹۸	۱/۱۳۴
	آموزش و آموزش‌دهی	۳/۶۴	۱/۰۴۳
بعد زیست محیطی پایداری کسب و کار	استفاده پایدار از منابع طبیعی	۳/۸۵	۱/۰۵۴
	کنترل تلفات و آلودگی	۳/۹۷	۱/۱۰۶
	حمایت از کشاورزی پایدار	۳/۹۲	۱/۱۲۷
	جلوگیری از تغییرات اقلیمی	۳/۸۳	۱/۱۰۵
بعد اقتصادی پایداری کسب و کار	حفاظت از منابع آب	۳/۸۵	۱/۰۸۴
	درآمد و سودآوری	۳/۸۳	۱/۲۴۰
	ایجاد اشتغال	۳/۷۵	۱/۰۰۶
	مقاومت در برابر تغییرات اقتصادی	۳/۷۹	۱/۰۳۹
	مدیریت بهینه منابع	۳/۸۲	۱/۰۸۳
	برندسازی و بازاریابی	۳/۷۹	۱/۰۸۱

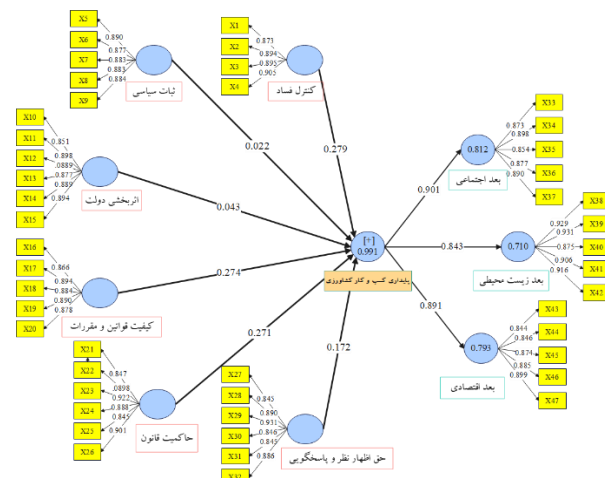
در بخش کمی، روابط میان متغیرها با استفاده از مدل ساختاری در روش PLS بررسی شد که در دو حالت اعداد معناداری^۱ و تخمین استاندارد^۲ نتایج درج شد. در ابتدا، برای تأیید فرضیه‌های پژوهش از دستور Bootstrapping در نرم‌افزار Smart PLS استفاده شد که خروجی حاصل از ضرایب t را نشان می‌دهد (شکل ۲). همانگونه که در شکل (۳) مشخص می‌باشد، ضرایب t بین سازه‌های اصلی پژوهش، همگی بالای ۱/۹۶ هستند که مبین پذیرش فرضیه‌های پژوهش است. جدول ۸، مقدار بارهای عاملی و ضرایب معناداری هریک از شاخص‌های تحقیق را نشان می‌دهد.

^۱ T-values

^۲ Standardized Estimation

شکل ۳. مدل اندازه‌گیری اولیه در حالت معناداری ضرایب (BT)

شکل ۲. مدل اندازه‌گیری اولیه در حالت تخمین ضرایب استاندارد (PLS-A)

جدول ۸. شاخص‌ها و مقدار بار عاملی و ضرایب معناداری

T-Value	بارهای عاملی	شاخص	مؤلفه	T-Value	بارهای عاملی	شاخص	مؤلفه
۴۹/۴۶۳	-/۰.۸۴۵	X27	کنترل فساد	۶۶/۳۹۱	-/۰.۸۷۳	X1	کنترل فساد
۶۹/۹۲۷	-/۰.۸۹۰	X28		۷۹/۲۱۵	-/۰.۸۹۴	X2	
۸۵/۱۵۴	-/۰.۹۳۱	X29		۶۶/۵۴۵	-/۰.۸۹۵	X3	
۷۸/۲۱۵	-/۰.۸۴۶	X30		۶۵/۵۴۱	-/۰.۹۰۵	X4	
۶۵/۰۵۸	-/۰.۸۴۵	X31	ثبات سیاسی	۷۲/۴۸۱	-/۰.۸۹۰	X5	ثبات سیاسی
۷۲/۶۱۳	-/۰.۸۸۶	X32		۴۸/۷۶۷	-/۰.۸۷۷	X6	
۶۷/۲۷۶	-/۰.۸۷۳	X33		۶۶/۹۰۸	-/۰.۸۸۳	X7	
۹۹/۴۳۳	-/۰.۸۹۸	X34		۷۳/۴۰۰	-/۰.۸۸۳	X8	
۷۰/۰۳۶	-/۰.۸۵۴	X35	اثر بخشی دولت	۶۶/۱۸۲	-/۰.۸۸۴	X9	اثر بخشی دولت
۲۷/۸۴۵	-/۰.۸۷۷	X36		۴۸/۷۷۷	-/۰.۸۵۱	X10	
۷۰/۹۳۴	-/۰.۸۹۰	X37		۸۶/۱۷۷	-/۰.۸۹۸	X11	
۸۲/۲۰۵	-/۰.۹۲۹	X38		۸۱/۲۴۸	-/۰.۸۸۹	X12	
۸۵/۱۹۵	-/۰.۹۳۱	X39	بعد زیست محیطی	۷۶/۵۸۸	-/۰.۸۷۷	X13	بعد زیست محیطی
۵۶/۶۱۰	-/۰.۸۷۵	X40		۶۰/۵۷۴	-/۰.۸۸۹	X14	
۸۶/۳۱۹	-/۰.۹۰۶	X41		۷۷/۴۳۶	-/۰.۸۹۴	X15	
۶۸/۸۶۶	-/۰.۹۱۶	X42		۵۶/۸۲۹	-/۰.۸۶۶	X16	
۲۹/۵۸۱	-/۰.۸۴۴	X43	بعد اقتصادی	۸۶/۴۵۲	-/۰.۸۹۴	X17	کیفیت قوانین و مقررات
۴۱/۳۷۳	-/۰.۸۴۶	X44		۹۰/۶۶۳	-/۰.۸۸۴	X18	
۶۳/۰۷۲	-/۰.۸۷۴	X45		۶۶/۴۷۱	-/۰.۸۹۰	X19	
۷۷/۱۶۶	-/۰.۸۸۵	X46		۶۲/۵۹۲	-/۰.۸۷۸	X20	
۸۰/۹۹۰	-/۰.۸۹۹	X47	حاکمیت قانون	۵۶/۸۵۴	-/۰.۸۴۷	X21	حاکمیت قانون
				۸۶/۴۵۲	-/۰.۸۹۸	X22	
				۹۰/۲۴۵	-/۰.۹۲۲	X23	
				۶۶/۴۱۷	-/۰.۸۸۸	X24	
				۵۸/۱۵۸	-/۰.۸۴۵	X25	

مؤلفه	شاخص	بارهای عاملی	T-Value	مؤلفه	شاخص	بارهای عاملی	T-Value
	X26	۰//۹۰۱	۶۲/۵۹۳				

تجزیه و تحلیل نتایج نشان داد که از میان مؤلفه‌های شش گانه مؤثر بر حکمرانی خوب بانک کشاورزی، کنترل فساد با ضریب تأثیر (بار عاملی) ۰/۲۷۹ اثرگذارترین مؤلفه است. پس از آن، مؤلفه مربوط به کیفیت قوانین و مقررات (۰/۲۷۴) در رتبه دوم، عوامل مربوط به حاکمیت قوانین (۰/۲۷۱) در رتبه سوم، مؤلفه حق اظهار نظر و پاسخگویی (۰/۱۷۲) در رتبه چهارم، مؤلفه اثربخشی دولتی (۰/۰۴۳) در رتبه پنجم و در نهایت عامل ثبات سیاسی (۰/۰۲۲) در رتبه ششم جای گرفت. همچنین بر اساس نتایج به دست آمده، بعد اجتماعی پایداری کسب و کار کشاورزی با ضریب اثرگذاری (بار عاملی) ۰/۹۰۱، بعد اقتصادی پایداری کسب و کار کشاورزی (۰/۸۹۱) و بعد زیست محیطی پایداری کسب و کار کشاورزی (۰/۸۴۳) مهم‌ترین مؤلفه‌های پایداری کسب و کار کشاورزی هستند (شکل ۲). بررسی برازش مدل ساختاری در یک تحقیق، با ضریب R^2 مربوط به متغیرهای پنهان درون‌زای (وابسته) مدل است. سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ به عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی R^2 در نظر گرفته می‌شود (Hair et al., 2017). که مطابق جدول ۸، مقدار R^2 در حد قوی است. همچنین Q^2 نیز قدرت پیش بینی مدل را مشخص می‌سازد و در صورتی که مقدار Q^2 در مورد یک سازه درون‌زا سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را کسب نماید، به ترتیب نشان از قدرت پیش بینی ضعیف، متوسط و قوی سازه یا سازه‌های برون‌زای مربوط به آن را دارد (Hair et al., 2017). نتایج جدول ۸، نشان از قدرت پیشی بینی مناسب مدل تحقیق دارد و برازش مناسب مدل ساختاری را تأیید می‌سازد.

جدول ۹. میزان اثرگذاری حکمرانی خوب بر پایداری کسب و کار کشاورزی

رتبه	Q2	R ²	مؤلفه‌ها
-	۰/۶۸۴	۰/۹۹۱	پایداری کسب و کارهای کشاورزی
۱	۰/۶۲۹	۰/۸۱۲	بعد اجتماعی پایداری کسب و کار
۲	۰/۶۵۸	۰/۷۹۳	بعد اقتصادی پایداری کسب و کار
۳	۰/۶۹۱	۰/۷۱۰	بعد زیست محیطی پایداری کسب و کار

در نهایت، برازش کلی مدل، توسط معیار GOF نیز بررسی شد که فرمول آن در زیر آمده است.

$$GOF = \sqrt{\text{communalities} \times \overline{R^2}}$$

$$GOF = \sqrt{0/791 * 0/873} = 0/830$$

(Wetzels et al., 2009) سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی

نمودند. در پژوهش حاضر، حاصل شدن مقدار ۰/۸۲۹ برای GOF، نشان از برازش کلی قوی مدل پژوهش حاضر دارد. پس از در کنار هم قرار دادن شاخص‌های برازش مدل و قضاوت کلی در مورد برازش مدل با کمک مقادیر آماره t-value به تصمیم‌گیری در مورد رد یا تأیید فرضیات پرداخته می‌شود. نحوه تصمیم‌گیری برای رد یا تأیید فرضیات به این صورت است که مقادیر t-value با اعداد +۱/۹۶ و -۱/۹۶ مقایسه می‌شدند، اگر مقادیر محاسبه شده توسط نرم‌افزار بین دو عدد مذکور قرار داشت، فرضیات تحقیق رد و در غیر این صورت تأیید می‌گردند. در جدول ۹، نتایج تحقیق حاکی از آن است که همه فرضیه‌های تحقیق تأیید می‌شوند. تجزیه و تحلیل نتایج نشان داد، از میان مؤلفه‌های مؤثر بر پایداری کسب و کار کشاورزی، کنترل فساد ($\beta = 0/279$ ، $\beta = 17/854$) T-value و ($p < 0/01$) اثرگذارترین مؤلفه بر پایداری کسب و کار کشاورزی است. پس از آن، مؤلفه‌های کیفیت قوانین و مقررات ($\beta = 0/274$ ، T-value = ۱۴/۴۳۳)، حاکمیت قانون ($\beta = 0/271$ ، T-value = ۱۴/۰۷۵)، حق اظهار نظر و پاسخگویی ($\beta = 0/172$)، اثربخشی دولت ($\beta = 0/043$ ، T-value = ۱۱/۳۰۱)، ثبات سیاسی ($\beta = 0/022$ ، T-value = ۲/۰۸۰) به ترتیب اولویت در رتبه‌های بعدی اهمیت قرار داشتند (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. تأثیر خطی اثرات متغیرهای تحقیق برای آزمون فرضیه‌های تحقیق

P Values	T Statistics (O/STDEV)	Standard Deviation (STDEV)	Sample Mean (M)	Original Sample (O)	
./000	۱۷/۸۵۴	./۰۷۴	۰/۲۰۹	۰/۲۷۹	کنترل فساد --> پایداری کسب و کار کشاورزی
./000	۱۴/۴۳۳	./۰۷۸	۰/۱۵۵	۰/۲۷۴	کیفیت قوانین و مقررات --> پایداری کسب و کار کشاورزی
./000	۱۴/۰۷۵	./۰۷۷	۰/۳۹۱	۰/۲۷۱	حاکمیت قوانین --> پایداری کسب و کار کشاورزی
./000	۱۱/۳۰۱	./۰۹۵	۰/۳۸۹	۰/۱۷۲	حق اظهار نظر و پاسخگویی --> پایداری کسب و کار کشاورزی
./۰۲۸	۲/۱۴۶	./۰۸۸	۰/۲۰۹	۰/۰۴۳	اثربخشی دولت --> پایداری کسب و کار کشاورزی
./۰۴۱	۲/۰۸۰	./۱۱۳	۰/۴۷۷	۰/۰۲۲	ثبات سیاسی --> پایداری کسب و کار کشاورزی

نتیجه گیری و پیشنهادها

نتایج این پژوهش روشن می‌سازد که مجریان (مدیران کسب و کارهای کشاورزی)، نقش مهمی را در پایداری کسب و کار کشاورزی دارند، اما طراحی مدل حکمرانی خوب تنها از عهده مجریان، بر نمی‌آید؛ بلکه متأثر از عوامل و متغیرهای فراوانی است. همچنین این گونه می‌توان نتیجه گرفت که بسیاری از مسائل و مشکلات مربوط به پایداری کسب و کار کشاورزی، در زمان تدوین خط‌مشی‌ها و برنامه‌ها، شکل گرفته و از سایر عوامل نیز تأثیر می‌پذیرد. بنابراین به منظور اجرای موفق حکمرانی خوب در بانک کشاورزی، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها نیز در نظر گرفته می‌شود.

در این تحقیق، اعتبار عاملی^۱ که صورتی از اعتبار سازه است از طریق تحلیل عاملی به دست می‌آید. یک عامل، یک متغیر فرضی (سازه) است که نمرات مشاهده شده را در یک یا چند متغیر تحت تأثیر قرار می‌دهد. هرگاه تحلیل عاملی روی یک ماتریس همبستگی صورت گیرد، آزمون‌هایی که تحت تأثیر عوامل خاصی قرار گرفته است، دارای بار عاملی بالا در آن عامل هستند ([Hair et al., 2017](#)). در ادامه ساخت روایی مشترک متقاطع، میزان پایایی مرکب و میانگین واریانس‌های استخراج شده بررسی و کلیت مدل مفهومی به اجماع خبرگان رسیده و مدل مناسبی برای طراحی و تبیین مدل حکمرانی خوب در راستای پایداری کسب و کارهای کشاورزی تشخیص داده شده است. در این راستا، مؤلفه‌ها و شاخص‌های حکمرانی خوب بانک کشاورزی براساس تکنیک دلفی و در پاسخ به سؤال‌های تحقیق در مورد مدل حکمرانی خوب و پایداری کسب و کارهای کشاورزی، با نظر خبرگان، در قالب ۹ بعد، ۳۲ شاخص دسته‌بندی شدند. از حیث اولویت‌بندی مؤلفه‌های حکمرانی خوب بانک کشاورزی، مؤلفه‌ی کنترل فساد اثرگذارترین مؤلفه بود. در تبیین این یافته می‌توان دریافت؛ فضای کسب‌وکار در گسترش و تسهیل فعالیت‌های اقتصادی هر کشور، نقش تأثیرگذاری داشته و بهبود فضای کسب‌وکار جزو مهم‌ترین اولویت‌های سیاست‌گذاران اقتصادی و سیاسی کشورها تلقی می‌گردد. یکی از متغیرهای مهم تأثیرگذار بر فضای کسب‌وکار، فساد است. فساد می‌تواند در قالب رشوه، ملاحظات جناحی و سیاسی در انجام کسب‌وکارها، اخذ اعتبارات بانکی و مواردی از این قبیل بر فضای کسب‌وکار تأثیرگذار باشد. یکی از مهم‌ترین اهداف اقتصادی کشورها، ایجاد شرایط لازم جهت ارتقاء توسعه اقتصادی مستمر و باثبات است. رفع بنیادی فساد، ترغیب آزادی اقتصادی و محیط کسب و کار در راستای انگیزه‌های عملی رشد و توسعه اقتصادی جز با پیوند روزافزون اخلاق اقتصادی میسر نخواهد شد. در این راستا، نتایج تحقیقات مختلف نشان می‌دهد که در حوزه کسب و کار کشاورزی، همواره بر تأثیر کنترل فساد بر روی پایداری کسب و کار کشاورزی تأکید شده است. این یافته در راستای نتایج حاصل از تحقیق [Drebee & Abdul-Razak \(2020\)](#) می‌باشد.

از دیدگاه افراد مورد مطالعه، تأثیر کیفیت قوانین و مقررات بر پایداری کسب و کار کشاورزی در رتبه دوم قرار داشت. این بدین معنی است که یکی از مؤلفه‌های مهم و اساسی در بهبود محیط کسب و کار، کیفیت قوانین و مقررات و نهادسازی‌های مبتنی بر این قوانین است. زیرا کیفیت عملکردی نهادها از یک سو، محصول کیفیت قوانین و مقررات و از سوی دیگر اجرای آن (حاکمیت قانون) است. قوانین و مقررات محیط زیستی مناسب و کارآمد می‌توانند به کشاورزان الزاماتی را در خصوص حفاظت از منابع طبیعی، کاهش

¹ factorial validity

آلودگی، مدیریت صحیح آب و خاک و حفظ تنوع زیستی تحمیل کنند. این اقدامات می‌توانند به کاهش آثار منفی فعالیت‌های کشاورزی بر محیط زیست کمک کنند و پایداری طبیعی را حفظ کنند. قوانین و مقررات می‌توانند به کشاورزان دستورالعمل‌ها و استانداردهایی را در خصوص بهره‌برداری بهینه از آب، خاک و انرژی ارائه کنند. این اقدامات می‌توانند به کاهش هدررفت منابع و افزایش بهره‌وری کمک کنند و بهبود پایداری کسب و کارهای کشاورزی را تسهیل کنند. همچنین می‌توانند به کشاورزان الزاماتی را در خصوص تولید مواد غذایی امن و سالم اعمال کنند. این اقدامات می‌توانند به ارتقای کیفیت محصولات کشاورزی، بهداشت عمومی و امنیت غذایی جامعه کمک کنند و در نتیجه پایداری صنعت کشاورزی را تقویت کنند. قوانین و مقررات می‌توانند حقوق و مزایای کشاورزان را تعیین کنند و محافظت از آن‌ها را تضمین کنند. این شامل حقوق کارگری، حداقل دستمزد، بیمه‌های اجتماعی و محافظت از منافع کشاورزان در قراردادهای تجاری است. این اقدامات می‌توانند به کشاورزان اطمینان و اعتماد بیشتری به جهت پیشرفت کسب و کارهای خود بدهند و به پایداری کشاورزی کمک کنند. قوانین و مقررات می‌توانند در تنظیم و کنترل بازار و رقابت کمک کنند. این اقدامات می‌توانند از تلاطم قیمت‌ها جلوگیری کنند و به کشاورزان اطمینان بیشتر در خصوص فروش محصولات خود بدهند. همچنین، قوانین می‌توانند در مقابل تجاوزات رقابتی و تعادل قدرت‌ها حفاظت کنند. با توجه به این نکات، کیفیت قوانین و مقررات بسیار اهمیت دارد و اگر به درستی طراحی و اجرا شوند، می‌توانند بهبود پایداری کسب و کارهای کشاورزی را تسهیل کنند. این یافته در راستای نتایج حاصل از تحقیق [\(Kiani et al., 2022\)](#)، [Tatiana \(2022\)](#) و [Dias et al., \(2021\)](#) می‌باشد.

حق اظهار نظر و پاسخگویی در مورد پایداری کسب و کارهای کشاورزی یکی از اصول اساسی حاکمیت قانون است که به حفظ دموکراسی و شفافیت در صنعت کشاورزی کمک می‌کند. این حق به کشاورزان، فرآیندهای تصمیم‌گیری مربوط به فعالیت‌های کشاورزی و همچنین امور مربوط به محیط زیست و اجتماعی کشاورزی را درک و شرکت فعال در آنها را تضمین می‌کند. از طرف دیگر، پاسخگویی مناسب به نیازها و مشکلات کشاورزان و صنعت کشاورزی می‌تواند به بهبود شرایط کسب و کارهای کشاورزی و افزایش پایداری آنها کمک کند. با شنیدن و درک نیازها و نظرات کشاورزان، افراد مسئول می‌توانند سیاست‌ها و برنامه‌های مناسبی را برای حمایت از کشاورزان و توسعه پایدار صنعت کشاورزی اجرا کنند. بنابراین، حق اظهار نظر و پاسخگویی در پایداری کسب و کارهای کشاورزی می‌تواند به ارتقاء ارتباط بین دولت و کشاورزان، بهبود فرآیندهای تصمیم‌گیری و اجرایی، و ایجاد یک محیط مطلوب برای توسعه پایدار صنعت کشاورزی کمک کند. در این راستا، میزان تأثیر حق اظهار نظر و پاسخگویی بر پایداری کسب و کار کشاورزی در رتبه سوم اهمیت قرار داشت. این نتیجه در راستای نتایج حاصل از تحقیق [\(Nosrati Nigjeh et al., 2023\)](#)، [Moreda \(2020\)](#) و [Anwarudin & Dayat \(2019\)](#) می‌باشد.

اثر بخشی دولتی بر پایداری کسب و کارهای کشاورزی می‌تواند بسیار مهم و تأثیرگذار باشد. دولت‌ها از طریق سیاست‌ها و برنامه‌های خود می‌توانند به کسب و کارهای کشاورزی کمک کنند تا در مقابل چالش‌ها و ریسک‌های مختلف مقاومت کنند و پایداری خود را حفظ کنند. دولت می‌تواند از طریق تعیین سیاست‌های مالی و مالیاتی، اقداماتی را انجام دهد که کسب و کارهای کشاورزی را تشویق به بهره‌برداری بهینه از منابع و تولید پایدار کند. برای مثال، اعمال مالیات‌های متناسب با میزان آلودگی محصولات کشاورزی می‌تواند کشاورزان را تحریک کند تا از روش‌های کشاورزی پایدارتر استفاده کنند. همچنین دولت می‌تواند از طریق برنامه‌های حمایت مالی نظیر وام‌ها، سرمایه‌گذاری‌ها و یا اعطای تسهیلات مالی به کسب و کارهای کشاورزی، آن‌ها را در فعالیت‌های پایدار و پربازده‌تر یاری کند. این نوع حمایت‌ها می‌توانند به عنوان منبع تأمین سرمایه برای انجام سرمایه‌گذاری‌های لازم و بهبود زیرساخت‌ها برای کشاورزان عمل کنند. با همه این اقدامات، دولت می‌تواند نقش مهمی در ایجاد پایداری در کسب و کارهای کشاورزی ایفا کند و به توسعه پایدار و اقتصادی صنعت کشاورزی کمک کند. نتیجه به دست آمده در این پژوهش با نتایج [\(Nguyen \(2023\)](#)، [Ismayilo et al., \(2022\)](#)، [Morkūnas et al., \(2018\)](#)، [Ikenwa et al., \(2017\)](#) در یک راستا است.

از دیدگاه افراد مورد مطالعه، تأثیر ثبات سیاسی بر پایداری کسب و کار کشاورزی در رتبه پنجم قرار داشت. می‌توان دریافت ثبات سیاسی به وجود آرامش و استحکام در سیستم سیاسی یک کشور اشاره دارد. این امر، شامل پایبندی به قوانین و مقررات، عدم وقوع

اختلافات و نزاعات سیاسی و ایجاد یک محیط پیش‌بینی‌پذیر و پایدار است. در صنعت کشاورزی، وجود ثبات سیاسی می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر عملکرد و رشد کسب و کارهای کشاورزی داشته باشد. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که ثبات سیاسی می‌تواند به چندین روش بر عملکرد کشاورزی تأثیر بگذارد. به عنوان مثال، ثبات سیاسی می‌تواند اعتماد سرمایه‌گذاران را به صنعت کشاورزی افزایش دهد و ایجاد زمینه‌ای مناسب برای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های کشاورزی فراهم کند. همچنین، ثبات سیاسی می‌تواند به دسترسی به بازارهای خارجی و صادرات محصولات کشاورزی کمک کند، زیرا کشورهایی که ثبات سیاسی بالایی دارند، برای همکاری تجاری بین‌المللی جذاب‌تر هستند. این یافته در راستای نتایج حاصل از تحقیق [Aggarwal \(2023\)](#) و [Świerczyńska et al., \(2020\)](#) می‌باشد.

در این راستا، با توجه به نتایج و یافته‌های تحقیق، موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

افزایش شفافیت در فعالیتهای مرتبط با کشاورزی و انتشار اطلاعات مربوط به معاملات، قراردادهای سیاست‌های کشاورزی می‌تواند کمک کند تا فضایی سالم و معتبر برای کسب و کارهای کشاورزی ایجاد شود. تضمین پایداری و پیوستگی در سیاست‌ها و برنامه‌های دولتی مرتبط با کشاورزی از طریق اصلاحات سیاسی، افزایش شفافیت و مشارکت عمومی می‌تواند بهبود قابل‌ملاحظه‌ای در پایداری کسب و کارهای کشاورزی ایجاد کند. ارائه سیاست‌ها و برنامه‌های دولتی برای تسهیل دسترسی به منابع مالی، زمین، آب و انرژی برای کشاورزان و کسب و کارهای کشاورزی می‌تواند بهبود قابل‌ملاحظه‌ای در پایداری آنها داشته باشد. تقویت نظام نظارت و اجرای قوانین و مقررات مربوط به کشاورزی می‌تواند به حفظ استانداردهای کیفیت و ایمنی محصولات، کاهش آسیب‌های زیست محیطی و حفظ سلامتی عمومی کمک کند. ارتقای آگاهی و فرهنگ انضباط قانونی در بین کشاورزان و افراد مرتبط با صنعت کشاورزی می‌تواند به رعایت بهتر قوانین و مقررات، جلوگیری از نقض‌های قانونی و افزایش پایداری کسب و کارهای کشاورزی منجر شود. دولت می‌تواند فضاهای مناسبی را برای اظهارنظر و شرکت مردم در تصمیم‌گیری‌های مربوط به کشاورزی فراهم کند. این فضاها می‌توانند شامل اجلاس‌ها، کنفرانس‌ها، گروه‌های مشورتی و سایر مکانیزم‌هایی باشند که به شکل عمومی و شفاف برگزار شوند.

در تحقیقات آتی می‌توان الگوهای موفق حکمرانی خوب بانک‌ها در جهان و دلایل موفقیت آنها را مورد بررسی قرار داد. همچنین به مطالعه بررسی موانع و چالش‌های حاکمیت خوب در بانک‌های کشاورزی و ارزیابی اثرات اقدامات حاکمیتی بر پایداری کسب و کارهای کشاورزی پرداخت. نتایج این پژوهش می‌تواند به مدیران و صاحبان کسب و کارهای کشاورزی کمک کند تا درک بهتری از اهمیت و تأثیر ثبات سیاسی در عملکرد صنعت خود داشته باشند و استراتژی‌های مناسبی را برای تضمین پایداری و رشد کسب و کارهای خود پیاده‌سازی کنند.

فهرست منابع

- [Arend, R. J. \(2020\). Modeling social Entrepreneurship: consideration of the reacting forces. Journal of Social Entrepreneurship, 32\(3\), 1-9. <https://doi.org/10.1080/19420676.2020.1718744>](#)
- [Abdelaziz, S. A. \(2021\). The importance of the governance role in achieving stability and sustainability in family business companies through generations. Business and Management Studies, 7\(3\), 16-24. <https://doi.org/10.11114/bms.v7i3.5300>](#)
- [Aggarwal, Aparna, Which Factors Determine Good Governance? \(August 3, 2023\). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4530095> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4530095>](#)
- [Alarabiat, A., & Ramos, I. \(2019\). The Delphi method in information systems research \(2004-2017\). Electronic Journal of Business Research Methods, 17\(2\), 86-99. <https://doi.org/10.34190/JBRM.17.2.04>](#)
- [Anwarudin, O., & Dayat, D. \(2019\). The effect of farmer participation in agricultural extension on agribusiness sustainability in Bogor, Indonesia. International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding, 6\(3\), 1061-1072. <http://dx.doi.org/10.18415/ijmmu.v6i3.1028>](#)

- [Ariabod, A., Moghaddasi, R., Zeraatkish, Y., & Nejad, A. M. \(2019\). Governance and agricultural growth: Evidence from selected developing countries. *Economic Journal of Emerging Markets*, 73-80. <https://doi.org/10.20885/ejem.vol11.iss1.art7>](https://doi.org/10.20885/ejem.vol11.iss1.art7)
- [Badji, A., Benseddik, A., Bensaha, H., Boukhelifa, A., & Hasrane, I. \(2022\). Design, technology, and management of greenhouse: A review. *Journal of Cleaner Production*, 373, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.133753>](https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.133753)
- [Behdani, A. Mahmoudzadeh Vashan, Me. Salih Nia, M. \(2023\). The relationship between business sustainability and good governance. The fifth national conference and the second international conference on new models of business management in unstable conditions. 8 Shahrivar, Tehran. \[In Persian\]](#)
- [Bennett, N. J., & Satterfield, T. \(2018\). Environmental governance: A practical framework to guide design, evaluation, and analysis. *Conservation Letters*, 11\(6\), e12600. <https://doi.org/10.1111/conl.12600>](https://doi.org/10.1111/conl.12600)
- [Drebee, H. A., & Abdul-Razak, N. A. \(2020, August\). The impact of corruption on agriculture sector in Iraq: econometrics approach. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. 553\(1\), 1-9. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/553/1/012019>](https://doi.org/10.1088/1755-1315/553/1/012019)
- [Dias, C., Gouveia Rodrigues, R., & Ferreira, J. J. \(2021\). Small agricultural businesses' performance—What is the role of dynamic capabilities, entrepreneurial orientation, and environmental sustainability commitment? *Business Strategy and the Environment*, 30\(4\), 1898-1912. <https://doi.org/10.1002/bse.2723>](https://doi.org/10.1002/bse.2723)
- [Dhaoui, I. \(2019\). Good governance for sustainable development. *Advances in Developing Human Resources*, 10\(6\), 1-9.](#)
- [Esmaily, M., Niknami, M., & Badragheh, A. \(2016\). Effective Factors Influencing on the Implementation of Knowledge Management in the Agricultural Bank of Qom Province. *International Journal of Agricultural Management and Development \(IJAMAD\)*, 6\(2\), 205-210. <https://sanad.iau.ir/Journal/ijamad/Article/1037704>](https://sanad.iau.ir/Journal/ijamad/Article/1037704)
- [Efthymiou, L., & Zarifis, A. \(2021\). Modeling students' voice for enhanced quality in online management education. *The International Journal of Management Education*, 19\(2\), 100464. <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2021.100464>](https://doi.org/10.1016/j.ijme.2021.100464)
- [Fornell, C., & Larcker, DF. \(1981\). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*. 8\(1\): 39-50. <https://www.jstor.org/stable/3151312>](https://www.jstor.org/stable/3151312)
- [Gashi, R., Ahmeti, H. G., & Baliu, E. \(2022\). Challenges of women entrepreneurs in the developing economy. *Corporate Governance and Organizational Behavior Review*, 6\(2\), 134-142. <https://doi.org/10.22495/cgobrv6i2p13>](https://doi.org/10.22495/cgobrv6i2p13)
- [Gutterman, Alan, \(2023\). Sustainability and Corporate Governance. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4493058> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4493058>](https://ssrn.com/abstract=4493058)
- [Hamsal, M., & Ichsan, M. \(2021, April\). Business sustainability in the times of crisis: Propositions and framework. In *Iop conference series: Earth and environmental science \(Vol. 729, No. 1, p. 012049\)*. IOP publishing. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/729/1/012049>](https://doi.org/10.1088/1755-1315/729/1/012049)
- [Hair, J. F. Hult, G. T. M. Ringle, C. M. Sarstedt, M. \(2017\). A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling \(PLS-SEM\), 2nd Ed., Sage: Thousand Oaks.](#)
- [Haji Mirza, h. Shakri Bostanabad, r. \(2019\). Investigating the effectiveness of the growth of the agricultural sector from the quality of good soil. *Agricultural Economics Research*, 12\(4\), 145-170. \[In Persian\]](#)
- [Humphrey-Murto, S., Wood, T. J., Gonsalves, C., Mascioli, K., & Varpio, L. \(2020\). The delphi method. *Academic Medicine*, 95\(1\), 168. <https://doi.org/10.1097/ACM.0000000000002887>](https://doi.org/10.1097/ACM.0000000000002887)
- [Ismayilo, V., Shal buzov, N., Cabbarli, L., Safarov, A., & Karimova, V. \(2022\). Government agencies in the field of sustainable agricultural development in various countries. *Government agencies in the field of sustainable agricultural development in various countries*, 165-183. <https://doi.org/10.3280/riss2022-002011>](https://doi.org/10.3280/riss2022-002011)

- Ikenwa, K. O., Sulaimon, A. H. A., & Kuye, O. L. (2017). Transforming the Nigerian Agricultural Sector into an Agribusiness Model—the Role of Government, Business, and Society. *Acta Universitatis Sapientiae, Economics and Business*, 5(1), 71-115. <https://doi.org/10.1515/auseb-2017-0005>
- Li, T., Zhou, D., Razzaq, A., & Wang, Q. (2021). Rethinking the role of grain banks in China's agriculture. *Agriculture*, 11(1), 49. <https://doi.org/10.3390/agriculture11010049>
- Jansson, J., Nilsson, J., Modig, F., & Hed Vall, G. (2017). Commitment to sustainability in small and medium-sized enterprises: The influence of strategic orientations and management values. *Business strategy and the environment*, 26(1), 69-83. <https://doi.org/10.1002/bse.1901>
- Karimi, E., & Niknami, M. (2020). Analyzing Impacts of Farmer Field School on the Economic, Social, Production, and Knowledge Status of Greenhouse Owners: Evidence from Tehran Province and its Surrounding Counties. *Journal of Agricultural Science and Technology*, 22(1), 27-41.
- Kiani, F., Peidaie, M. M., & Dorniani, S. (2023). Design a model to explain the role of good governance in facilitating the Iranian business environment with a data mining approach. *International Journal of Nonlinear Analysis and Applications*, 14(2), 247-263. <http://dx.doi.org/10.22075/ijnaa.2022.27317.3556>
- Maraveas, C., Karavas, C. S., Loukatos, D., Bartzanas, T., Arvanitis, K. G., & Symeonaki, E. (2023). Agricultural greenhouses: Resource management technologies and perspectives for zero greenhouse gas emissions. *Agriculture*, 13(7), 1464. <https://doi.org/10.3390/agriculture13071464>
- Malorgio, G., & Marangon, F. (2021). Agricultural business economics: the challenge of sustainability. *Agricultural and Food Economics*, 9, 1-4. <https://doi.org/10.1186/s40100-021-00179-3>
- Ministry of Agriculture. (2023). Statistics of agriculture, garden, and greenhouse products. Information and Information Technology Center of Iran, Tehran. [In Persian]
- Moreda, T. (2020). Review on factors affecting youth participation in agribusiness in Ethiopia. *Plant*, 8(3), 80-86. <https://doi.org/10.11648/j.plant.20200803.15>
- Morkūnas, M., Volkov, A., Bilan, Y., & Raišienė, A. G. (2018). The role of government in forming agricultural policy: economic resilience measuring index exploited. *Administratie si Management Public*, (31), 111-131. <https://doi.org/10.24818/amp/2018.31-08>
- Nguyen, Thi Phuong. (2023). Factors Affecting the Establishment and Development of the Agri-Tourism Business Model. *International Journal of Research Publication and Reviews*, 4(6), 2891-2904. <https://doi.org/10.55248/gengpi.4.623.28912904>
- Niknami, M., Hatami, F., & Lashgarara, F. (2009). Impacts of agricultural crops insurance on economic situation of damaged wheat farmers in the Qom city.
- Nosrati Nigjeh, M., Malek Mohammadi, I., & Farajallah Hosseini, S. J. (2023). Analytic Hierarchy Process and SWOT Analysis of Agricultural Bank in Promoting Innovation and Entrepreneurship in Agriculture Sector. *Journal of Agricultural Science and Technology*, 25(2), 301-313. <https://doi.org/10.52547/jast.25.2.301>
- Ndukwe, O. J., & Allison, P. (2021). Good governance and ease of doing business in Nigeria: problems and prospects. *International Journal of Academic Management Science Research (IJAMSR)*, 5(1), 88-96.
- Parada, M. J., Gimeno, A., Samara, G., & Saris, W. (2020). The adoption of governance mechanisms in family businesses: An institutional lens. *Journal of Family Business Management*, 10(2), 33-47. <https://doi.org/10.1108/JFBM-07-2019-0054>
- Paygan, V. Yaqoubi, N. Kikha, A. (2022). Identifying and prioritizing factors affecting good governance and sustainable development. *Public Management Research*, 15(55), 123-93. [In Persian] <https://doi.org/10.22111/JMR.2022.40358.5640>
- Raiten, D. J., & Bremer, A. A. (2023). Exploring the intersection of climate/environmental change, food systems, nutrition, and health: a global challenge, opportunity, or both?. *The American journal of clinical nutrition*, 117(2), 224-226. <https://doi.org/10.1016/j.ajcnut.2022.11.024>
- Rezaee, Z. (2016). Business sustainability research: A theoretical and integrated perspective. *Journal of Accounting Literature*, 36(1), 48-64. <https://doi.org/10.1016/j.acclit.2016.05.003>

- Roopa, D., Prabha, R., & Senthil, G. A. (2021). Revolutionizing the education system with interactive augmented reality for quality education. *Materials Today: Proceedings*, 46, 3860-3863. <https://doi.org/10.1016/j.matpr.2021.02.294>
- Raunghi, M. Old, M. Ghorbani, M. (2019). Determining governance factors in Iran's agricultural sector using the second type of fuzzy, *Journal of Agricultural Economics Research*, 12(47), 1-10. [In Persian]
- Safari, K., Ahmadi Gharacheh, A. M., & Danai, H. (2019). The Mediating Role of Blended Learning Infrastructures in the Relationship between Good Governance, Social Capital and General Attitude toward Business Environment. *Interdisciplinary Journal of Virtual Learning in Medical Sciences*, 10(4), 65-74. <https://doi.org/10.30476/ijvlms.2019.84320.1005>
- Świerczyńska, K., Kaczmarek, F., & Kryszak, Ł. (2020). Political stability as a factor affecting growth in agricultural sub-Saharan African countries. *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, (63), 160-176. <https://doi.org/10.15584/nsawg.2020.3.7>
- Tatiana, K. (2022). State Regulation of Ensuring Long-Term Economic Sustainability of Agricultural Enterpriser. *Sustainable Development Policy: Eu Countries Experience*, 175(1), 1-8.
- Tavassoti, A., Niknami, M., F Hosseini, S. J., & Omidi Najafabadi, M. (2021). Modeling Farmers' Behavior in Optimal Management of Agricultural Water Consumption Based on Smart Climate Agriculture in Pakdasht County: Application of Planned Behavior Theory. *Agricultural Extension and Education Research*, 14(1), 84-102.
- Ulvenblad, P., Barth, H., Ulvenblad, P. O., Ståhl, J., & Björklund, J. C. (2020). Overcoming barriers in agri-business development: two education programs for entrepreneurs in the Swedish agricultural sector. *The Journal of Agricultural Education and Extension*, 26(5), 443-464. <https://doi.org/10.1080/1389224X.2020.1748669>
- Wetzels, M. Odekerken-Schroder, G. Van Oppen, C. (2009). Using PLS Path Modeling for Assessing Hierarchical Construct Models: Guidelines and Empirical Illustration. *MIS Quarterly*. 33(1), 177-195. <https://doi.org/10.2307/20650284>
- World Bank. (2022). Worldwide Governance Indicators. available in: <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators>
- Worrell, J. L., Di Gangi, P. M., & Bush, A. A. (2013). Exploring the use of the Delphi method in accounting information systems research. *International Journal of Accounting Information Systems*, 14(3), 193-208. <https://doi.org/10.1016/j.accinf.2012.03.003>
- Zahiri, M. Zayandeh Roy, M. Jalali, S. A. (2021). Investigating the effect of good governance on Iran's sustainable development index, *Macroeconomic Research Journal*, 15(30), 210-231. [In Persian] <https://doi.org/10.22080/IEJM.2021.20090.1809>